

## **РЕЦЕНЗИЯ**

от доц. д-р Силиян Стоянов

за дисертационния труд на тема: **„Метапоетика на тайнственото в  
късните произведения на И. С. Тургенев“**

**Научна област:** 2.1. Филология; Научна специалност „Руска литература...“

**Автор на труда:** Валентина Иванова Донева, докторант на самостоятелна подготовка към Катедрата по славистика на Филологическия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“

**Основание за написването на рецензия:** Заповед № от 3641 от 19.11.2015 г. на Ректора на ЮЗУ «Неофит Рилски» - гр. Благоевград

### **Представени документи:**

1. Дисертационен труд, състоящ се от увод, три глави, заключение и списък с използвана литература в общ обем от 144 страници;
2. Автореферат в обем от 47 страници;
3. Опис на приносите на дисертационния труд;
4. Опис на научната продукция на докторанта;
5. Автобиография на докторанта.

Валентина Донева е завършила специалност „Приложна лингвистика“ с профил руски и гръцки език в ЮЗУ „Неофит Рилски“ и е магистър по журналистика. Работи като редовен асистент в Катедрата по славистика от 2009 г. Зачислена е като докторант на свободна подготовка на 12. 12. 2012 г.

Представените документи дават основание да се твърди, че Валентина Иванова Донева е изпълнила всички предварителни условия, за да бъде допусната до защита на дисертационния труд. Дисертационният труд съответства на изискванията на ЗРАСРБ и на Вътрешните правила на ЮЗУ „Неофит Рилски“, регламентиращи неговото прилагане. Авторефератът съответства на съдържанието на дисертацията и представя

адекватно нейния смисъл, както и основните изводи, до които докторантката е стигнала в процеса на научното изследване.

Валентина Донева има публикувани девет статии в България, от които шест са по темата на дисертацията, както и една публикация в чужбина – също по темата. Участвала е с доклади в множество престижни конференции в България и в чужбина. Убедено може да се твърди, че основните идеи на дисертацията са огласени и дискутирани в научната колегия, имаща отношение към проблемите на руската литература. Дисертацията е апробирана на заседание на Катедрата по славистика, проведено на 8 октомври, 2015 г. Предложеният за защита текст свидетелства, че докторантката се е съобразила с направените забележки.

**Актуалност на дисертационния труд.** По една традиция, по мое мнение не особено коректна, се смята, че изследванията върху руската класическа литература са добре представени в полето на българската литературна наука. Тесните връзки между Народна република България и тогавашния Съветски съюз наистина създаваха условия за развитие на българската русистика, но и налагаха ограничения и самоограничения както при избора на художествени текстове, така и при интерпретативните подходи спрямо тях. Акцентът като цяло се поставяше върху социалната проблематика в литературния текст, която се възприемаше като основен критерий за неговата литературна и социокултурна значимост. По този начин огромен корпус от текстове на руската класическа литература остана извън обсега на литературноисторическите изследвания. В този смисъл идеята на Валентина Донева да се насочи към късните произведения на Тургенев, се оказва особено добра. Не буди съмнение заявената в увода претенция че *настоящата дисертация е първият опит да се изясни поетиката на тайнственото при Тургенев*. Може да се твърди, че текстът на Валентина Донева определено е приносен не само за българската русистика, но и за българската литературна наука изобщо.

**Характеристика на дисертационния труд.** Структурата на дисертацията е класическа: увод, три глави, заключение и библиография. Класически (и логически) уводът очертава проблемното поле – тайнствените повести на Тургенев и контекстите (руски и европейски), в които те се появяват и битуват. Добре е намерена и подчертана социокултурната специфика: тези повести демонстрират отдръпването на Тургенев от острата социална проблематика и насочването му към човека и неговия вътрешен свят под влиянието съвременната европейска наука, а и паранаука, ако като такава можем да дефинираме окултизма.

Валентина Донева анализира тайнственото и фантастичното в късните повести на Тургенев като проява на една дълга традиция, която е проследена от фолклора, през античната литература и доведена до втората половина на XIX век. Концепциите, които Донева предлага, са приемливи и работещи като теоретична база за анализите, които следват в главите на дисертацията. Много коректно и, доколкото мога да преценя, изчерпателно в уводната част са посочени и коментирани трудове на учени от различни поколения, посветени на изследваната проблематика. Да отбележа, че Валентина Донева органично вплита различните концепции за поетиката на тайнствените повести на Тургенев в тъканта на своето изследване, т.е. прегледът на писаното по въпроса, задължителен за добрата дисертация, не е останал на ниво констатиране на факти с цел демонстрация на начетеност.

Първата глава на дисертацията е озаглавена „Рецепция на късните повести на Тургенев“. Заглавието не съответства напълно на съдържанието, доколкото поне една трета част от главата са размисли за жанра изобщо и за жанровия модел при Тургенев. В този си обем те донякъде създават усещане за самоцелност. Валентина Донева се основава на класически постулати от жанрологията, които като цяло са известни. От друга страна, останала е недоразработена съпоставката повест – новела,

която съпоставка би могла да бъде продуктивна спрямо късните произведения на Тургенев. Същественото обаче е, че в първа глава Валентина Донева наистина проследява детайлно и документирано появата и първоначалната рецепция на тайнствените повести.

Втората глава е озаглавена „Поетиката като авторски код“ и спрямо нея не могат да се предявяват претенции за непълно съответствие между заглавие и съдържание. Валя Донева поставя координатите, спрямо които ориентира интерпретациите: свръхестествено, жанр, време, пространство, отношение към действителността, като търси не просто тяхното проявление в повестите на Тургенев, но и същността им като парадигми в културата; претенция, поставена в увода и осъществена във втора глава. Втората глава каталогизира тайнствените повести, като те са систематизирани в три групи: повести, в които тайнственото е в центъра на действието; повести, в които тайнственото е детайл, включен в общото действие (сън, бълнуване и под.) и повести, в които тайнственото е представено индиректно – като състояние на непредизвикан логично страх. Такова деление се оказва много удачно с оглед детайлизиране на поетиката. Във втора и в трета глава се очертава основното достойнство на дисертацията – способността да се „види“ литературния текст като функционална свързаност и съотнесеност с извънлитературата действителност. Предложени са анализи и хипотези, които наистина разкриват спецификата на тайнственото в късните произведения на Тургенев.

Третата глава коментира образа на тайнственото. Търсят се неговите прояви и символи, като да речем очи, птица, цвeтова символика и т.н. В случая Валентина Донева максимално добре се е възползвала от достиженията на руската структуралистка и постструктуралистка школа. Докато в първата глава логично преобладава „отвореният прочит“, във втората и особено в третата прочитът съзнателно се „затваря“ в

структурата на конкретната повест. Стратегията е дала добри резултати – проследена и мотивирана е феноменологията на тайнственото. Третата глава има две подглави: „Фантастични елементи в тайнствените повести на Тургенев“ и „Сънят в тайнствените повести“. Донева изследва феномена „литературен сън“ и неговите функции при Тургенев, както и връзките между мелодията и тайнственото – конкретно в „Призраци“.

Заклучението уместно синтезира и подчертава изводите и основните приноси моменти. Библиографията е впечатляваща, 228 библиографски единици. Искам да отбележа, че тя органично е вплетена в тезите и изводите на Валентина Донева. Смятам, че присъствието в библиографията на „Въведение във фантастичната литература“ на Цветан Тодоров и може би на статиите на Людмила Стоянова от началото на 80-те години по проблемите на фантастичната литература, не просто биха украсили библиографията, но и нюансирани тезите и изводите, особено в първа и втора глава на дисертацията.

Може би следва по подразбиране, когато се изследва чужда литература, но все пак да отбележа: към несъмнените достойнства на предложения текст трябва да се добави и това, че Валентина Донева чете повестите в оригинал, разбира и тълкува детайли, които и при най-коректния превод могат да се загубят. Самата тя предлага точни преводи на откъси, които коментира, като се забелязва известна непоследователност: част от откъсите са преведени, други – не.

**Забележки.** Стана вече въпрос за несъразмерно обемния коментар на жанрови теории в първата глава на дисертацията. Коментар, който понякога създава усещането за самоцелност. По-скоро като пропусната полза, отколкото като забележка бих оценил отказа да се поставят тайнствените повести на Тургенев в контекста на западноевропейската литература от този период. В нея се намират обилни доказателства за присъствието на тайнственото, фантастичното, страшното, както и за това

как тяхното присъствие изменя и поетиката, и рецепцията на литературния текст. Все пак ние оценяваме представеното, а не желаното и мисля, че представеното е достатъчно добро.

**Научни приноси.** Бих ги систематизирал по следния начин:

- Дисертацията е много добър опит да се изясни поетиката на тайнственото при Тургенев.

- Валентина Донева е предложила работещ модел за изследване на природата на тайнственото в късните произведения на Тургенев;

- Доколкото може да се съди от библиографията към дисертацията, тези произведения са малко изследвани в България и в този смисъл текстът на Валентина Донева е добра основа за дискусии и за евентуални бъдещи изследвания.

**Заклучение.** Искам да подчертая, че „Метапоетика на тайнственото в късните произведения на И. С. Тургенев“ е цялостно, добре построено и добре аргументирано изследване, съдържащо несъмнени приноси в областта на българската литературоведска русистика. Безусловно давам своя положителен вот за присъждане на ОНС „доктор“ на Валентина Иванова Донева.

Благоевград,

02. 12. 2015 г.

(доц. д-р Силиян Стоянов)